

Predictive Model of Social Skills in Single-Child Adolescents Based on Coping Styles According to the Mediating Role of Moral Intelligence

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Azadeh Malekzadeh¹,
Hooman Namvar^{*2},
Farhad Jomehri³

How to cite this article

Azadeh Malekzadeh, Hooman Namvar, Farhad Jomehri, Predictive Model of Social Skills in Single-Child Adolescents Based on Coping Styles According to the Mediating Role of Moral Intelligence, Journal of Islamic Life Style Centered on Health, 2021;5(4):65-72.

1. PhD Student, Department of Educational Psychology, Saveh Branch, Islamic Azad University, Saveh, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Saveh, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: hnamvar@iau-saveh.ac.ir

Article History

Received: 2021/08/15

Accepted: 2021/09/30

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study was to present the predictive model of social skills in single children based on coping styles according to the mediating role of moral intelligence.

Materials and Methods: The method of this descriptive correlational study was predictive. The statistical population of the study included all adolescents aged 16-19 years born in single-parent families in Tehran. Based on the Klein formula (2016), the sample group consisted of 345 adolescents aged 16 to 19 years in Tehran in regions 1, 2 and 3 of education in 2019, who were selected by judging and voluntary sampling. Data collection tools, Inderbitzen and Foster (1992) Indigenous Social Skills Questionnaire (TISS) (1992), containing 39 phrases, Kalzbick-Short Form Stress (CISS-21) with 48 phrases, and Lenik and Kiel (2015) Ethical Intelligence Questionnaire, Had 40 phrases. The path analysis test was used to analyze the data.

Finding: The results showed that the indirect effect of all three styles of problem-solving (0.25), emotion-driven (0.10), and avoidant (-0.11) on social skills was significant through moral intelligence mediation. The direct effect of the introverted variable of moral intelligence on social skills (0.55) was also achieved at a significant level of 0.01. The rate of variance explained by social skills by coping styles and moral intelligence is 31%.

Conclusion: Therefore, moral intelligence through the style of each of the three styles of coping with stressful situations can affect the social skills of single children, and this shows the importance of training and promoting moral intelligence in increasing the social life skills of these adolescents.

Keywords: Social Skills, Coping Styles, Moral Intelligence, Single Child.

مدل پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان

تک‌فرزند بر اساس سبک‌های مقابله با توجه به نقش

میانجی هوش اخلاقی

آزاده ملک‌زاده^۱

دانشجوی دکتری، گروه روان‌شناسی تربیتی، واحد ساوه، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران.

هومن نامور^{۲*}

استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، ساوه، ایران (نویسنده مسئول).

فرهاد جمهری^۳

استادیار، گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

چکیده

هدف: هدف این پژوهش ارائه مدل پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان تک‌فرزند بر اساس سبک‌های مقابله با توجه به نقش میانجی هوش اخلاقی بود.

مواد و روش‌ها: روش این پژوهش توصیفی همبستگی از نوع پیش‌بینی بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه نوجوانان ۱۶-۱۹ ساله متولد شده در خانواده‌های تک‌فرزند شهر تهران بود. گروه نمونه بر اساس فرمول کلاین از ۳۴۵ نفر از نوجوانان ۱۶ تا ۱۹ ساله شهر تهران در مناطق ۱، ۲ و ۳ آموزش و پرورش در سال ۱۳۹۸ تشکیل شد که با روش نمونه‌گیری قضائتی و داوطلبانه انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی نوجوانان ایندربیتزن و فوستر (TISS)، حاوی ۳۹ عبارت، پرسش‌نامه مقابله با شرایط پر استرس کالزیک - فرم کوتاه (CISS-21) دارای ۴۸ عبارت و پرسش‌نامه هوش اخلاقی لنینک و کیل، دارای ۴۰ عبارت بود. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل مسیر استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، اثر غیرمستقیم هر سه سبک مقابله مسأله‌مدار (۰/۳۵)، هیجان‌مدار (۰/۱۰) و اجتنابی (۰/۱۱-) بر مهارت‌های اجتماعی معنادار بود که از طریق میانجی‌گری هوش اخلاقی صورت می‌گیرد. اثر مستقیم متغیر درون‌زای هوش اخلاقی نیز بر مهارت‌های اجتماعی (۰/۵۵) هم در سطح ۰/۰۱ معنادار به دست آمد. میزان واریانس تبیین‌شده مهارت‌های اجتماعی توسط سبک‌های مقابله و هوش اخلاقی برابر با ۳۱ درصد است.

نتیجه‌گیری: بنابراین هوش اخلاقی از طریق هر یک از سه سبک مقابله با شرایط پر استرس می‌تواند بر مهارت‌های اجتماعی نوجوانان تک‌فرزند تأثیرگذار باشد و این نکته اهمیت آموزش و ارتقای هوش اخلاقی را در افزایش مهارت‌های زندگی اجتماعی این نوجوانان نشان می‌دهد.

کلید واژه‌ها: مهارت‌های اجتماعی، سبک‌های مقابله، هوش اخلاقی، تک‌فرزندی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۷/۰۸

*نویسنده مسئول: hnamvar@iau-saveh.ac.ir

مقدمه

انسان اصولاً موجودی اجتماعی است و به همین دلیل از لحظه تولد تا آخر عمر در اجتماع به سر می‌برد و دائماً در تعامل با انسان‌های دیگر است. او دریافته است که در جمع بودن می‌تواند مشکلات او را مرتفع سازد و به همین منظور همواره یاد می‌گیرد که چگونه بایستی در جمع زندگی کند و نیازهای خود را ارضا نماید، بنابراین لزوم آموزش مهارت‌های اجتماعی در زندگی فرد مطرح می‌شود (۱). یکی از عواملی هم که ممکن است بر مهارت اجتماعی تأثیر بگذارد تعداد فرزندان است، چرا که کودکان زمان قابل‌توجهی را در دوران کودکی با خواهر و برادران خود می‌گذرانند و به همین دلیل نوعی زمینه مشترک تعاملات در ذهن آن‌ها به وجود می‌آید که با استفاده از آن می‌توانند افکار یکدیگر را پیش‌بینی کنند (۲). طبق تعریف منظور از مهارت‌های اجتماعی رفتارهای یاد گرفته شده و مشخصی که افراد در موقعیت‌های میان فردی برای کسب یا ابقای تربیت از محیط‌شان به کار می‌برند، است. وقتی به این طریق می‌اندیشیم، مهارت‌های اجتماعی می‌تواند به‌عنوان شاه‌راهی برای رسیدن به اهداف فرد در نظر گرفته شود (۳). مهارت‌های اجتماعی، عبارت از فرایندهای مؤلفه‌ای مشخصی که فرد را قادر می‌سازد تا به گونه‌ای رفتار نماید که به عنوان فردی شایسته مورد قضاوت دیگران قرار گیرد. مهارت‌های اجتماعی را به‌عنوان وسیله ارتباط میان فرد و محیط تعریف می‌کنند و معتقدند که این وسیله برای شروع و ادامه ارتباط سازنده و سالم با همسالان به‌عنوان بخش مهمی از بهداشت روانی، مورد استفاده قرار می‌گیرد (۴). توانایی کنار آمدن با تغییرات استرس‌آفرین بخش مهمی از فرآیند رشد و تحول طبیعی و موفق محسوب می‌شود. این توانایی به افراد کمک می‌کند که به دنبال نمودن اهداف شخصی خود بپردازند و در نتیجه از سطح زندگی بالاتری برخوردار شوند (۶). سبک‌های مقابله‌ای مجموعه رفتارهایی است که شخص در مواجهه با مسایل و اضطراب‌های زندگی در پیش می‌گیرد (۷). اندلر و پارکر، جهت بررسی فرایند مقابله عمومی افراد را برحسب سه نوع اساسی سبک مقابله‌ای متمایز می‌سازند: راهبرد مقابله‌ای مسأله‌مدار: شیوه‌هایی را توصیف می‌کند که بر اساس آن فرد اعمالی را که باید برای کاهش یا از بین بردن یک استرس انجام دهد محاسبه می‌کند (۸). رفتارهای مسأله‌مدار شامل جستجوی اطلاعات بیشتر درباره مسأله، تغییر ساختار مسأله از نظر شناختی و اولویت دادن به گام‌هایی برای مخاطب قرار دادن مسأله می‌شود. راهبرد مقابله‌ای هیجان‌مدار، شیوه‌هایی را توصیف می‌کند که بر اساس آن، فرد بر خود متمرکز شده و تمام تلاش او متوجه کاهش احساسات ناخوشایند است. واکنش‌های مقابله‌ای هیجان‌مدار شامل گریه کردن، عصبی و ناراحت شدن، پرداختن به رفتارهای عیب‌جویانه، اشتغال ذهنی و خیال‌پردازی است. راهبردهای مقابله‌ای اجتنابی مستلزم فعالیت و تغییرات شناختی است که هدف آنها اجتناب از موقعیت استرس‌زا است. رفتارهای مقابله‌ای است که به شکل روی آوردن و درگیر شدن در یک فعالیت تازه یا به شکل روی آوردن به اجتماع و افراد دیگر ظاهر شود (۶). بر اساس نظریه کرونر، چهار نوع کلی مقابله بر اساس نظر محققان مشخص می‌شود، اول رفتار فعالانه یا مسأله‌مدار که در این شیوه به‌طور مستقیم و آشکار با مسأله و نتایج آن سر و کار دارد. دوم ارزیابی‌مدار با فعال شناختی که هدف آن مهار ارزیابی از موقعیت استرس‌زا است. سوم مقابله هیجان‌مدار که این شیوه هدفش مهار هیجانات مربوط به عامل استرس‌زا و نگهداری و حفظ تعادل فرد است؛ و در نهایت مقابله اجتنابی که در این شیوه، هدف فرد دوری از عامل استرس و موقعیت‌های استرس‌زا است (۸).

از سویی، اخلاق به عنوان یکی از مهمترین ابعاد انسانی و مبانی مرتبط با آن به عنوان توانایی استفاده از اصول اخلاقی به طور منظم در اهداف و تعاملات یک شخص در نظر گرفته می‌شود. یکی از کدهای مهم اخلاق در تمامی فرهنگ‌ها، تشخیص

سبک‌های مقابله تأثیراتی داشته باشد، بر این اساس، سؤال این پژوهش آن است که سهم سبک‌های مقابله در پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان تک‌فرزند با توجه به نقش میانجی هوش اخلاقی چه میزان است؟

مواد و روش‌ها

روش پژوهش توصیفی-همبستگی از نوع پیش‌بینی است. جامعه آماری شامل کلیه نوجوانان ۱۶-۱۹ ساله متولد شده در خانواده‌های تک‌فرزند شهر تهران، در سال ۱۳۹۸، از میان مناطق شهر تهران، مناطق ۱، ۲ و ۳ آموزش و پرورش و مدارس متوسطه دوره دوم دخترانه فریده سلیمی، ایران، حافظه محدثه و معلم و مدارس متوسطه دوره دوم پسرانه رازی، دکتر محمود افشار، آره‌اشم، شهید دانش، یاسین، مهرآیین و شهدای هسته‌ای، ۳۴۵ نفر انتخاب شدند. این تعداد با توجه به شرایط خاص گروه که احتمال ریزش و بازگشت ندادن پرسش‌نامه‌ها وجود دارد، حجم نمونه بیشتر از میزان مورد نیاز انتخاب شد. حجم نمونه برای طرح‌های علی و مدل‌سازی با استفاده از فرمول ۱ به ۲۰ تعیین شد و بر اساس روش نمونه‌گیری هدفمند و داوطلبانه انتخاب شدند (۱۹). ملاک‌های ورود به پژوهش حاضر بدین شرح است، ۱. ملاک سنی ۱۶ تا ۱۹ سال، ۲. تک‌فرزندی در خانواده. همچنین ملاحظات اخلاقی که برای انجام پژوهش در نظر گرفته شد، بدین شرح است: ۱. ورود آزمودنی با رضایت کامل او بوده است. ۲. اطلاعات آزمودنی به صورت کاملاً محرمانه حفظ شد. ۳. آزمونگران برای برای ارتباط مناسب با نوجوانان آموزش دیدند. ۴. سایر موارد اخلاقی طبق بیانیه هلسینکی رعایت شد. ابزار مورد استفاده در این پژوهش پرسش‌نامه‌های زیر بوده است:

پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی نوجوانان (TISS): پرسش‌نامه مهارت‌های اجتماعی ایندربیتزن و فوستر حاوی ۳۹ عبارت ۵ گزینه‌ای است که آزمودنی پاسخ خود را در مورد هر عبارت در دامنه‌ای از گزینه‌های اصلاً نمی‌کند تا همیشه صدق می‌کند ابزار می‌نماید (۲۱-۲۰). این پرسش‌نامه دارای دو خرده‌مقیاس بخش رفتارهای مثبت شامل عبارت‌های شماره: ۳، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۸، ۳۹. و بخش رفتارهای منفی شامل عبارت‌های شماره: ۲، ۴، ۵، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۶، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۷، ۳۱، ۳۲. اعتبار این سیاهه توسط ایندربیتزن و فوستر ۰/۹۰ گزارش شده است (۲۰). روایی همگرایی این پرسش‌نامه به شیوه‌های مختلف مانند مقایسه آن با اطلاعات ارزیابی خویشتن، ارزیابی همسالان و داده‌های جامعه‌سنجی و روایی تشخیص آن به وسیله بررسی همبستگی بین نمرات مهارت‌های اجتماعی و مطلوبیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و دیگر ابزارهای مداخله‌ای به وسیله ایندربیتزن و فوستر مورد ارزیابی قرار گرفته و نتایج به دست آمده، دلالت بر روایی همگرا و روایی تشخیص قابل قبول این پرسش‌نامه بوده است (۲۲). شیری و همکاران، قربانی، آرام و افشاری‌نیا روایی و پایایی این پرسش‌نامه را در مطالعات خود خوب ارزیابی نمودند (۲۴-۲۱).

پرسش‌نامه سبک‌های مقابله شرایط پراسترس - فرم کوتاه: فرم کوتاه پرسش‌نامه مقابله با شرایط پراسترس توسط کالزبیک و براساس پرسش‌نامه اصلی مقابله با شرایط پراسترس، ساخته شده است (۷). پرسش‌نامه مقابله با شرایط پراسترس دارای ۴۸ عبارت است، در حالی که فرم کوتاه آن از ۲۱ عبارت تشکیل یافته است. این مقیاس سه سبک مقابله اصلی، یعنی مقابله مسأله‌مدار، مقابله هیجان‌مدار و سبک مقابله اجتنابی را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. این پرسش‌نامه دارای سه خرده‌مقیاس است که خرده‌مقیاس مقابله مسئله‌مدار: ۲، ۴، ۶، ۸، ۱۱، ۱۳، ۱۶، ۱۹ و خرده‌مقیاس مقابله هیجان‌مدار: ۳، ۵، ۱۰، ۱۲، ۱۴، ۱۷، ۲۰ و عبارات مربوط به خرده‌مقیاس مقابله اجتناب‌مدار: ۱، ۴، ۷، ۹، ۱۵، ۱۸، ۲۱ است که

مسئولیت و توانایی روبه‌رو شدن و همدردی با دیگران است (۹). برای سنجش این توانایی، هوش اخلاقی را اولین بار میشل بوربا در سال ۲۰۰۵ وارد روان‌شناسی کرد. وی هوش اخلاقی را ظرفیت و توانایی درک درست از نادرست، داشتن اعتقادات قوی و عمل به آنها و رفتار در جهت ارائه درست و شرافتمندانه تعریف کرده است (۱۰). اخلاق، اصول اخلاقی و ارزش‌ها همگی اصطلاحاتی هستند که برای نشان دادن آنچه درست و خوب است، استفاده می‌شوند. صاحب‌نظران این حوزه معتقدند غالباً اخلاق توسط اشخاص مذهبی، مفسران اجتماعی و فلاسفه و رهبران اجتماع عنوان می‌شود و سیستم‌های اخلاقی می‌توانند به عنوان مجموعه‌ای درونی شده از ارزش‌ها، باورها و هنجارها در مورد نحوه رفتار افراد در مواجهه با دیگران، مخلوقات دیگر و محیط دیگر توصیف شوند. از مهم‌ترین اهداف آموزشی دوران کودکی توسعه مهارت‌های اجتماعی بوده و میزان برخورداری کودکان و بالغین از این مهارت‌ها بر سلامت فردی و اجتماعی آنان اثرگذار است. بسیاری از کودکان مهارت‌های اجتماعی مناسب را کسب ننموده و این منجر به توسعه مشکلات روان‌شناختی نظیر برقراری ارتباطات ناموفق با هم‌تایان، عملکرد نامناسب تحصیلی، عدم شرکت در فعالیت‌های جانبی و انزوا، طرد شدن توسط هم‌تایان، اضطراب، افسردگی و عصبانیت در دوران کودکی و سنین بالاتر خواهد بود. علاوه بر این، رشد شخصیت کودکان، شهروند خوب شدن، اجتناب از خشونت، یادگیری شیوه‌های مناسب برخورد با دیگران برقراری ارتباط با سایر افراد و به طور کلی، داشتن مهارت در ارتباطات بین فردی برای زندگی در دنیای کنونی امری ضروری است (۱۱). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌های اجتماعی، باعث افزایش مسئولیت‌پذیری و سازگاری با مدرسه در دانش‌آموزان می‌شود (۱۲). پژوهش‌ها نشان می‌دهد که نوجوانان تک‌فرزند پخته‌تر هستند؛ درک اجتماعی بالاتری دارند و مهارت‌های اجتماعی آنها نیز خوب است. آنان به مشاغل و فعالیت‌های علمی، فکری، تخیلی، مفید، زاینده، پرثمر و سطح بالا تمایل بیشتری نشان می‌دهند. آنها علاقه زیاد برای دستیابی به درجات بالای تحصیلی و شغلی دارند و در این زمینه تلاش بیشتری می‌کنند (۱۳). نتایج پژوهش رضاپور میرصالح و شاهدی، نشان داد آموزش هوش اخلاقی با ارتقای روابط بین فردی، اجتماع‌پذیری و فعالیت دانش‌آموزان، موجب بهبود در حالت‌های خلقی و رفتارهای یادگیری آنها می‌شود (۱۴). نتایج پژوهش غنیمی، عصمت، دادخواه و تقی‌لو نشان داد استرس‌های ادراک شده و راهبردهای مسأله‌مدار و سبک اجتنابی و هیجان‌مدار با کیفیت زندگی والدین کودکان دچار اختلال طیف اتیسم رابطه دارد (۱۵). همچنین نتایج احیاکننده و یوسفی، نشان داد برخی ویژگی‌های شخصیتی از اهمیت ویژه‌ای در راهبردهای مسأله‌مدار برای عملکردگرایی جهت‌گیری در مقابله با استرس برخوردار است (۱۶).

بنابراین با توجه به اینکه به‌طور کلی اکتساب مهارت‌های اجتماعی در کودکان، بخشی از مسأله اجتماعی شدن آنان است و فرآیندی که در آن هنجارها، مهارت‌ها، نگرش‌ها و رفتار فرد شکل می‌گیرد. کودکان در تعامل با دیگران یاد می‌گیرند که چگونه رفتار و قضاوت کنند (۱۷). از آنجا که بیشتر تک‌فرزندان مشکلات رفتاری دارند و در خانواده روش تربیتی طوری است که آنها را فرزندمحور بار می‌آورند، فرزندانی که با این روش بزرگ می‌شوند، معمولاً خودخواه، مغرور و گوشه‌گیر هستند و روابط اجتماعی را به خوبی یاد نگرفته‌اند (۱۸). این ضعف مهارت‌های اجتماعی در سبک زندگی این کودکان، بر طبق آنچه در سطح این خانواده‌های تک‌فرزند مشاهده می‌شود چنین تصویری را ارائه می‌دهد که این تک‌فرزندان در مواجهه با استرس‌های حاصل از رویدادهای زندگی عملکرد پایینی نشان می‌دهد و از سویی، پژوهش‌های هوش اخلاقی و مؤلفه‌های آن نشان می‌دهد که در

رازداری و حفظ حریم خصوصی و محرمانگی اطلاعات و ارائه توضیحات کامل تأکید شد. به دلیل احتمال ریزش‌های ممکن تعداد ۴۰۰ پرسش‌نامه در بین شرکت‌کنندگان در مدارس توزیع شد که در انتها، با کسر تعداد ۳۴ پرسش‌نامه مخدوش و ناقص و ۲۱ پرسش‌نامه سفید، تعداد ۳۴۵ پرسش‌نامه وارد فرایند تجزیه و تحلیل آماری پژوهش شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل مسیر استفاده شده است که این امر از طریق نرم‌افزار آماری اموس صورت گرفته است.

یافته‌ها

مشاهده می‌شود، از مجموع ۳۴۵ نفر شرکت‌کننده در پژوهش حاضر تقریباً ۳۶٪ دختر و ۶۴٪ پسر هستند. علاوه بر این، حدود ۱۶٪ آنان ۱۸ ساله، ۴۶٪ آنان ۱۷ ساله و ۳۷٪ آنان ۱۶ ساله هستند. همچنین تقریباً ۸۳٪ آنان متولد تهران و بقیه متولد سایر شهرها هستند. ضمن اینکه تقریباً ۳۶٪ آنها در رشته ریاضی، ۳۷٪ در رشته تجربی، و ۲۷٪ در رشته انسانی مشغول به تحصیل هستند. در جدول شماره ۱، شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش بر اساس حجم نمونه آماری ($n=345$) گزارش شده است.

جدول ۱. شاخص‌های آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
مقابله مسأله‌مدار	۲۳/۷۸	۵/۴۰	-۰/۶۴	۱/۲۶
مقابله هیجان‌مدار	۲۰/۵۸	۶/۵۶	۱/۴۳	-۰/۹۵
مقابله اجتنابی	۲۰/۲۰	۶/۰۹	-۱/۰۸	۰/۷۳
هوش اخلاقی	۱۳۶/۹۶	۲۲/۱۹	-۰/۶۱	-۰/۹۱
مهارت‌های اجتماعی	۱۱۸/۱۶	۱۸/۰۱	۰/۱۲	-۰/۷۳

با توجه به مقادیر به دست آمده کجی و کشیدگی برای متغیرهای پژوهش، توزیع تمامی متغیرها نرمال است. لازم به ذکر است که علاوه بر مقادیر کجی و کشیدگی، سطوح معنی‌داری به دست آمده از آزمون کولموگروف-اسمیرنف (بالای ۰/۰۵) نیز بیانگر نرمال بودن توزیع متغیرها است که به دلیل اختصار از ذکر جداول آن خودداری شده است. همچنین مفروضه خطی بودن نیز از طریق بررسی نمودار پراکنش پسماندهای استاندارد رگرسیون تأیید گردید.

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرها متغیرهای پژوهش

متغیرها	مهارت‌های اجتماعی
۱. مقابله مسأله‌مدار	۰/۰۸
۲. مقابله هیجان‌مدار	-۰/۳۰
۳. مقابله اجتنابی	-۰/۱۲
۴. هوش اخلاقی	۰/۵۹

$P < 0.01$

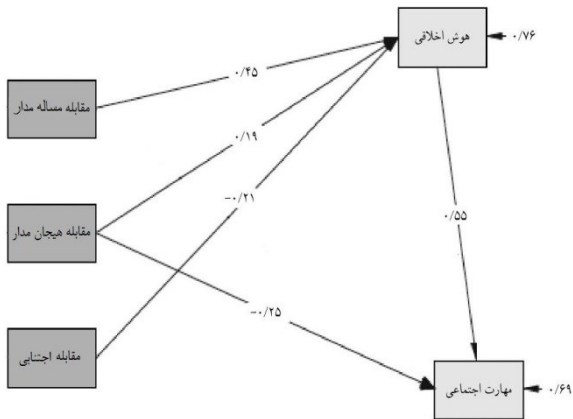
با توجه به جدول ۲ ملاحظه می‌شود که بالاترین ضریب همبستگی در میان متغیرهای این پژوهش مربوط به رابطه بین هوش اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی (۰/۵۹) و پایین‌ترین ضریب همبستگی به دست آمده نیز مربوط به رابطه بین مقابله مسأله‌مدار و مهارت‌های اجتماعی (۰/۰۸) است که دومی از نظر آماری معنی‌دار نیست. از میان متغیرهای پژوهش، به ترتیب هوش اخلاقی (۰/۵۹)، مقابله هیجان‌مدار (-۰/۳۰)، مقابله اجتنابی

این مولفه، خود دارای دو زیرمقیاس است، عبارات مربوط به بعد سرگرمی اجتماعی زیرمقیاس مقابله اجتنابی؛ ۷، ۱۵، ۲۱ و عبارات مربوط به بعد توجه‌گردانی زیرمقیاس مقابله اجتنابی؛ ۱، ۴، ۹، ۱۸. مقیاس پرسش‌نامه طیف پنج درجه‌ای (از هرگز (۱) تا بسیار زیاد (۵)) است. بویسان (۲۰۱۲)، ضریب آلفای زیرمقیاس‌ها را بدین شرح گزارش کرده است: مقابله مسأله‌مدار (۰/۷۲)، مقابله هیجان‌مدار (۰/۷۷) و مقابله اجتنابی (۰/۷۴)، پایایی حاصل از روش بازآزمایی در فاصله دو هفته بدین شرح بوده است: مقابله مسأله‌مدار (۰/۷۹)، مقابله هیجان‌مدار (۰/۷۵) و مقابله اجتنابی (۰/۶۶). نتایج تحلیل عامل تأییدی کالزیبیک و همکاران، ساختار سه عاملی فرم کوتاه پرسش‌نامه مقابله با شرایط پراسترس را تأیید کرد. همچنین نتایج پژوهش بویسان حاکی از رابطه مثبت معنادار عاطفه مثبت با زیرمقیاس مقابله مسأله‌مدار و رابطه مثبت معنادار عاطفی منفی با زیرمقیاس مقابله هیجان‌مدار است (۲۵).

پرسش‌نامه هوش اخلاقی (MCI): این پرسش‌نامه توسط لنینک و کیل در سال ۲۰۰۵ تدوین شد. همچنین هوش اخلاقی به عنوان توانایی کاربرد اصول اخلاق جهانی در اخلاقیات، اهداف و مرادفات یک فرد از روی قاعده است (۲۶). پرسش‌نامه هوش اخلاقی شامل ۴۰ عبارت است. لنینک، کیل و جوردن برای هوش اخلاقی ۱۰ شایستگی زیر را در نظر گرفته‌اند: عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش‌ها و باورها؛ ۱، ۱۱، ۲۱، ۳۱. راست‌گویی؛ ۲، ۱۲، ۲۲، ۳۲. استقامت و پافشاری برای حق؛ ۳، ۱۳، ۲۳، ۳۳. وفای به عهد؛ ۴، ۱۴، ۲۴، ۳۴. مسؤولیت‌پذیری برای تصمیمات شخصی؛ ۵، ۱۵، ۲۵، ۳۵. اقرار به اشتباهات و شکست‌ها؛ ۶، ۱۶، ۲۶، ۳۶. قبول مسؤولیت برای خدمت به دیگران؛ ۷، ۱۷، ۲۷، ۳۷. فعالانه علاقه مند بودن به دیگران؛ ۸، ۱۸، ۲۸، ۳۸. توانایی در بخشش اشتباهات خود؛ ۹، ۱۹، ۲۹، ۳۹. توانایی در بخشش اشتباهات دیگران؛ ۱۰، ۲۰، ۳۰، ۴۰.

روایی و پایایی این پرسش‌نامه در ایران توسط آراسته، عزیزی شمایی، جعفری‌راد و محمدی جوزانی در سال ۱۳۸۹ اعتباریابی شده است که به شرح زیر است: عمل کردن مبتنی بر اصول، ارزش‌ها و باورها؛ (۶۵٪)، راست‌گویی؛ (۵۱٪)، استقامت و پافشاری برای حق؛ (۵۱٪)، وفای به عهد؛ (۵۷٪)، مسؤولیت‌پذیری برای تصمیمات شخصی؛ (۴۵٪)، اقرار به اشتباهات و شکست‌ها؛ (۵۰٪)، قبول مسؤولیت برای خدمت به دیگران؛ (۶۶٪)، فعالانه علاقه‌مند بودن به دیگران؛ (۵۸٪)، توانایی در بخشش اشتباهات خود؛ (۵۲٪)، توانایی در بخشش اشتباهات دیگران؛ (۵۴٪) (۲۷). همچنین در پژوهش بهرامی، اصمی، فاتح پناه، دهقانی تفتی، احمدی تهرانی نسخه اصلی پرسش‌نامه توسط یکی از محققان به فارسی برگردانده شد و سپس مجدداً توسط یک متخصص ادبیات انگلیسی به زبان انگلیسی ترجمه شده و با نسخه اصلی مورد مقایسه قرار گرفت (۲۸). روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه توسط متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. همچنین پایایی این پرسش‌نامه ترجمه شده با باز آزمون در یک نمونه ۱۶ نفری از جامعه پژوهش و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۹۴ تأیید گردید. هنجاریابی این پرسش‌نامه در ایران توسط آراسته، عزیزی شمایی، جعفری‌راد و محمدی جوزانی در سال ۱۳۸۹ کار هنجاریابی آن انجام شده است.

در راستای اهداف نظری تحقیق، از روش کار کتابخانه‌ای و میدانی و از همه اسناد چاپی همانند مقالات، پایان‌نامه‌ها، کتاب‌ها، دایره‌المعارف‌ها، فرهنگ‌نامه‌ها، مجلات، روزنامه‌ها، متون چاپی نمایه شده در بانک‌های اطلاعاتی و اینترنت و هر منبعی که به صورت چاپی قابل شناسایی باشد؛ استفاده شده است. همچنین برای جمع‌آوری داده‌های مورد پژوهش در ابتدا، کسب مجوزهای لازم از سوی واحد دانشگاهی و هماهنگی با مدیران مدارس و مسؤولان مرتبط انجام شد. پس از برگزاری یک جلسه با آموزگاران، بر رعایت اصول اخلاقی و قوانین پژوهش از جمله

ii-Square=0.00, df=0, P-value=1.00000, RMSEA=0.000

شکل ۱: نمودار مسیر مدل پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی نوجوانان تک‌فرزند (مقادیر استاندارد شده)

جدول ۴. شاخص‌های برازش مدل

شاخص	مقادیر محاسبه شده
ریشه میانگین مجذور برآورد خطای تقریب (RMSEA)	۰/۰۰۰
شاخص برازش استاندارد (NFI)	۱/۰۰
شاخص نرم نشده برازش (NNFI)	۰/۹۹
شاخص تطبیقی برازش (CFI)	۱/۰۰
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۱/۰۰
شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (AGFI)	۱/۰۰

بر اساس نتایج به‌دست آمده، با توجه به اینکه مقدار $RMSEA=0.000$ کمتر از 0.05 است می‌توان برازش مدل را بسیار مطلوب دانست. همچنین در سایر شاخص‌ها از جمله (NFI, NNFI, CFI, GFI و AGFI) نتایج بالاتر از 0.90 است که حاکی از برازش قابل قبول و مناسب مدل است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدل پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان تک‌فرزند بر اساس سبک‌های مقابله با توجه به نقش میانجی هوش اخلاقی انجام شد که با توجه به نتایج حاصل می‌بینیم مهارت‌های اجتماعی نوجوانان از روی مقابله مسأله‌مدار قابل پیش‌بینی است اما این ارتباط زمانی که از متغیر میانجی یعنی هوش اخلاقی عبور می‌کند سهم پیش‌بینی مقابله مسأله‌مدار را در مهارت‌های اجتماعی نوجوانان افزایش می‌دهد که این نکته تأیید بر این مورد است که متغیر میانجی ما سهم متغیر پیش‌بین را افزایش می‌دهد. بنابراین چنین برداشت کنیم که افزایش مقابله مسأله‌مدار در نوجوانان تک‌فرزند وقتی آمیخته به اخلاقیات می‌شود، می‌تواند روابط اجتماعی را تسهیل کند که این امر می‌تواند مورد اکتسابی هوش اخلاقی را که خانواده سهم به‌سزایی در افزایش آن دارد با ترکیب مقابله مسأله‌مدار و روابط اجتماعی گسترش دهد که البته این مورد از مشکلات عمده نوجوانان تک‌فرزند است. همچنین مهارت‌های اجتماعی نوجوانان از روی مقابله هیجان‌مدار قابل پیش‌بینی است اما این ارتباط زمانی که از متغیر میانجی هوش اخلاقی عبور می‌کند سهم پیش‌بینی مقابله هیجان‌مدار را در مهارت‌های اجتماعی نوجوانان افزایش می‌دهد که این بر این نکته صحت می‌گذارد که متغیر میانجی هوش اخلاقی سهم متغیر پیش‌بین را افزایش می‌دهد، پس می‌توان چنین برداشت

($0.12-$)، و مقابله مسأله‌مدار ($0.08-$) بالاترین تا پایین‌ترین ضریب همبستگی را با مهارت‌های اجتماعی دارا هستند. در جدول شماره ۳ ضرایب اثر مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای پژوهش همراه با سطح معنی‌داری آنها ارائه شده است.

جدول ۳. ضرایب اثر مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای پژوهش

متغیرها برآوردها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثرات کل	تیین شده
به روی مهارت‌های اجتماعی از، مقابله مسأله‌مدار	۰/۰۲	۰/۲۵**	۰/۲۷**	
مقابله هیجان‌مدار	-۰/۲۵**	۰/۱۰*	-۰/۳۵**	
مقابله هیجان‌مدار اجتنابی	-۰/۰۶	-۰/۱۱*	-۰/۱۷**	۰/۳۱
هوش اخلاقی	۰/۵۵**	-	۰/۵۵**	
به روی هوش اخلاقی از، مقابله مسأله‌مدار	۰/۴۵**	-	۰/۴۵**	
مقابله هیجان‌مدار	-۰/۱۹*	-	-۰/۱۹*	۰/۲۴
مقابله هیجان‌مدار اجتنابی	-۰/۲۱*	-	-۰/۲۱*	

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، از میان متغیرهای برونزا (سبک‌های مقابله)، تنها اثر مستقیم مقابله هیجان‌مدار ($0.25-$) بر مهارت‌های اجتماعی معنادار در سطح 0.01 معنادار بود و اثر مستقیم مقابله مسأله‌مدار (0.02) و مقابله اجتنابی ($0.06-$) بر مهارت‌های اجتماعی معنادار نبود. باوجود این، اثر غیرمستقیم هر سه سبک مقابله مسأله‌مدار (0.25)، هیجان‌مدار ($0.10-$) و اجتنابی ($0.11-$) بر مهارت‌های اجتماعی معنادار بود که از طریق میانجی‌گری هوش اخلاقی صورت می‌گیرد. اثر مستقیم متغیر درون‌زای هوش اخلاقی نیز بر مهارت‌های اجتماعی (0.55) هم در سطح 0.01 معنادار به‌دست آمد.

علاوه بر این، اثر مستقیم تمام متغیرهای برون‌زای مقابله مسأله‌مدار (0.45)، مقابله هیجان‌مدار ($0.19-$)، و مقابله اجتنابی ($0.21-$) بر مهارت‌های اجتماعی معنادار است. در ضمن، میزان واریانس تبیین‌شده مهارت‌های اجتماعی توسط سبک‌های مقابله و هوش اخلاقی برابر با 31 درصد است. در ادامه با توجه به پارامترهای ارائه شده در جدول شماره ۳، نمودار مسیر مدل پیش‌بینی مهارت‌های اجتماعی (شکل ۱) همراه با مشخصه‌های برازندگی ارائه می‌گردد.

تندگی‌ها است. رفتارهای مقابله‌ای اجتنابی ممکن است به شکل درگیر شدن در یک فعالیت تازه یا روی آوردن به اجتماع و افراد دیگر ظاهر شود. بعضی از نوجوانان راهبردهای اجتنابی را اتخاذ می‌کنند؛ این راهبردها موجب به حداقل رساندن یا انکار موقعیت استرس‌زا می‌شوند و در آن نوجوان سعی می‌کند از مواجه شدن با مشکل اجتناب کند؛ تنش و هیجان مربوط به مشکل را بیان می‌کند ولی در مورد رفع مشکل اقدام نمی‌کند. باتوجه به نتایج به‌دست آمده راهبرد مقابله‌ای اجتنابی ارتباط نزدیکی با هوش اخلاقی در نوجوانان دارد.

مادام که از مهارت‌های اجتماعی یاد می‌شود، رفتارهای ساده در موقعیت‌ها و عرصه‌های گوناگون اجتماعی موردنظر است، مانند ریختن زباله در ظرف مخصوص، تمیز کردن زمین بعد از شکسته شدن چیزی، شیوه درست به‌کار بردن وسایل غذاخوری و رعایت آداب غذا خوردن، رعایت آداب لباس پوشیدن در موقعیت‌های گوناگون، آویختن لباس در جای مخصوص، وارد و خارج شدن از کلاس به شیوه آرام و بدون ایجاد سروصدا، صف بستن و رعایت نوبت، رد کردن خواهش دیگران به شکل مؤدبانه، برخورد سازنده یا انتقاد دیگران، استفاده از کلمات مؤدبانه‌ای مانند لطفاً یا متشکرم، کمک کردن به دیگران و تقاضای کمک از دیگران، سلام دادن و معرفی کردن خود به بزرگسالان و همسالان، قبول شکست در بازی‌های رقابتی و تبریک گفتن به فرد برنده، عذرخواهی کردن در مواقع ضروری و همکاری با دوستان در انجام کارها از مهم‌ترین اهداف آموزشی دوران کودکی توسعه مهارت‌های اجتماعی بوده و میزان برخورداری کودکان و بالغین از این مهارت‌ها بر سلامت فردی و اجتماعی و نیز موفقیت تحصیلی آنان اثرگذار است. بسیاری از کودکان مهارت‌های اجتماعی مناسب را کسب ننموده و این به توسعه مشکلات روانشناختی در دوران کودکی و سنین بالاتر منجر خواهد بود. علاوه‌براین، رشد شخصیت کودکان، شهروند خوب شدن، اجتناب از خشونت، یادگیری شیوه‌های مناسب برخورد با دیگران برقراری ارتباط با سایر افراد و به‌طور کلی، داشتن مهارت در ارتباطات بین فردی برای زندگی در دنیای کنونی امری ضروری است؛ همچنان که فرمزی و همکاران، در پژوهشی که با هدف بررسی رابطه هوش اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان انجام دادند، نشان دادند بین هوش اخلاقی و مهارت اجتماعی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت معنی‌دار وجود دارد (۳۱). در نهایت، باتوجه به شرایط زندگی نوجوانان تک‌فرزند، که به واسطه تک‌فرزندی از تعاملات محدودتر خانوادگی و اجتماعی برخوردارند و در یک چرخه معیوب، تحت کنترل بیش از حد خانواده هستند، کمتر به کسب مهارت‌های اجتماعی دست می‌یابند و در ادامه، زمانی که در نوجوانی و بزرگسالی، مجبور هستند که در جامعه به تنهایی خود را اداره کنند از توان لازم در برابر مقابله با استرس‌های بی‌شمار زندگی برخوردار نیستند، در صورتی که طبق نتایج پژوهش حاضر می‌توان با ارتقا هوش اخلاقی و آموزش درست سبک‌های مقابله در برابر استرس‌های حاصله از دنیای مدرن امروزه می‌توان مهارت‌های اجتماعی آن را افزایش داد تا بتوانند با کیفیت‌تر زندگی کنند. از مهم‌ترین های های

محدودیت‌های این پژوهش می‌توان از محدودیت‌های سازمان آموزش و پرورش نام برد که اجازه دسترسی آزمونگران را به تمامی مناطق محدود می‌کرد و همچنین تبعیض‌های جنسیتی برای فهم و تفکیک افراد متخصص از غیرمتخصص که در وزارت آموزش و پرورش استان تهران بسیار چشم‌گیر به‌نظر می‌رسد. پیشنهاد می‌شود دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی با مؤسسات خارجی طرف قرارداد باشند برای تبادل اطلاعات مفید و به‌روز برای بالا بردن اعتبار علمی در داخل کشور، تهیه جزوات و کتابچه‌های والدمحور با توجه به پروتکل مطرح شده در این

کرد که افزایش مقابله هیجان‌مدار در نوجوانان تک‌فرزند وقتی آمیخته به اخلاقیات می‌شود و می‌تواند روابط اجتماعی را تسهیل کند و البته خانواده نیز سهم به‌سزایی در افزایش هوش اخلاقی دارد. از سویی، مشاهده می‌شود که مهارت‌های اجتماعی نوجوانان از روی مقابله اجتنابی قابل پیش‌بینی است اما این ارتباط زمانی که از متغیر میانجی ما یعنی هوش اخلاقی عبور می‌کند سهم پیش‌بینی مقابله اجتنابی را در مهارت‌های اجتماعی نوجوانان کمتر می‌کند و نشان می‌دهد متغیر میانجی سهم متغیر پیش‌بین را کاهش می‌دهد. این یافته‌ها با پژوهش‌های شفیع، اسماعیل‌زاده و قادری، شعبانی، دربان، شریعت باقری، شیرازی، رضاپور میرصالح، فرمزی هم‌سو و هم‌خوان است (۲۹-۳۱، ۱۴-۱۲، ۸-۶).

در تبیین در ارتباط با اثر مستقیم و مثبت مقابله مسأله‌مدار در نوجوانان تک‌فرزند بر هوش اخلاقی آنان می‌توان گفت یافته‌های این پژوهش بر اساس نظریه ماتنی و همکاران، که اعتقاد دارند شیوه مقابله مسأله‌مدار موفق، مستلزم استفاده بهینه از مؤلفه‌های شناختی، انعطاف‌پذیری، دوراندیشی و ارزیابی واقع‌بینانه و درست از عوامل و منابع موجود است. البته شیوه مقابله مسأله‌مدار، صرفاً متوجه عامل استرس نیست و غالباً مستلزم عملی است که فرد بتواند آن را به‌خوبی به انجام برساند؛ برای مثال غالباً شامل ارزیابی مجدد است. برای این کار، فرد، موقعیت خود را با سایر افراد مقایسه می‌کند و ممکن است به این نتیجه برسد که شرایط او خیلی هم بد نبوده است (۲۹). اغلب مؤلفان مقابله را تلاش فرد برای کاهش استرس می‌دانند. برخی از این تلاش‌ها را در جهت تسلط و برخی در جهت اداره و مهار استرس می‌دانند. اما در هر صورت نقش خود را در این میان نمی‌توان نادیده گرفت. پژوهش‌های مبتنی بر مقاومت در برابر استرس، بر ظرفیت فرد در جهت حفظ سلامتی به هنگام قرار گرفتن در برابر عوامل استرس‌زا تأکید می‌کنند. این پژوهش‌ها بر ارزش سازگارانه ویژگی‌های معین شخصیتی، حمایت اجتماعی، و راهبردهای مقابله‌ای مؤثر در جریان دوره‌های استرس تأکید کرده‌اند. توانایی کنار آمدن با تغییرات استرس‌آفرین بخش مهمی از فرآیند رشد و تحول طبیعی و موفق محسوب می‌شود. این توانایی به افراد کمک می‌کند که به دنبال نمودن اهداف شخصی خود بپردازند و در نتیجه از سطح زندگی بالاتری برخوردار شوند. در این بین توانایی حل مسأله در مدیریت استرس می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد. همچنان که اسماعیل‌زاده و قادری، در پژوهش خود به بررسی مقایسه سبک‌های مقابله‌ای با استرس تک‌فرزندان و غیرتک‌فرزندان مقطع متوسطه پرداختند و نتایج نشان داد که بین راهبردهای مقابله‌ای (هیجان‌مدار، مسأله‌مدار و اجتنابی) در گروه تک‌فرزند و غیرتک‌فرزندان تفاوتی وجود ندارد (۳۰).

در تبیین ارتباط با اثر مستقیم و منفی مقابله هیجان‌مدار در نوجوانان تک‌فرزند بر هوش اخلاقی آنان یافته‌های این پژوهش براساس نظریه ماتنی و همکاران که اعتقاد دارند هر دو سبک مقابله هیجان‌مدار و مسأله‌مدار اغلب با هم مورد استفاده قرار می‌گیرند و آنچه در انتخاب یکی از این دو مهم است، موقعیت و چگونگی ارزیابی آن است، اگر فردی فکر کند که استرس قابل‌مهار است، احتمال بیشتری دارد که از شیوه‌های مسأله‌مداری استفاده می‌کند. مقابله هیجان‌مدار از این نظر ناسالم است که بعضی اوقات خودفریبی و تحریف واقعیت است. اجتناب از عوامل استرس‌زا و انکار آن، جزء شیوه‌های مقابله‌ای هیجان‌مدار است. شیوه مقابله اجتنابی به‌طور مستقیم به مهار یا حذف یا کاهش هیجان‌ناخوشایند ناشی از استرس نمی‌پردازد و خود این شیوه اشکال مختلف و متعددی دارد (۲۹).

واکنش‌های مقابله‌ای هیجان‌محور شامل گریه کردن، عصبانی و ناراحت شدن، پرداختن به رفتارهای عیب‌جویانه، اشتغال ذهنی و خیالپردازی هستند. راهبردهای مقابله‌ای اجتنابی مستلزم فعالیت‌ها و تغییرات شناختی است که هدف آنها اجتناب از موقعیت

9. Namvar H, Sahraian MA. (2018). Prediction of family performance of married MS patients based on psychological indexes and mediated by moral foundations and spiritual experience, *Iranian Journal of Health Psychology*; 1(1): 63-7.
10. Borba M. (2015). *Building moral intelligence: the seven essential virtues that teach kids to do the right thing*. San Francisco: Jossey-Bass.
11. Islamian Z. (2016). The effectiveness of sand play on social skills and creativity of children aged 3 to 5 years. Master Thesis in General Psychology. Islamic Azad University, West Tehran Branch.
12. Shariat Bagheri MM, Nikpour F. (2018). The effect of social-communication skills training on students' responsibility and adaptation, *psychological methods and models*: 32.
13. Shirazi. (2018). *inspiration Single child: Can children be left alone at home?* Tehran: Qatreh Publishing.
14. Rezapour M, Shahedi, S. (2017). The Effectiveness of Moral Intelligence Training by Storytelling on Improving Mood Moods and Learning Behaviors of Female Elementary Students, *Journal of Applied Psychology*; 2 (42): 174-95.
15. Ghanimi F, Danesh E, Dadkhah A, Taghiloo S. (2018). The mediating role of perceived coping strategies and social support in relation to perceived stress and quality of life of parents of children with autism spectrum disorder. *Journal of Applied Psychology*; 2 (46): 243-63
16. Ehyakonande M, Yousefi F. (2017). Predicting students' coping strategies based on their personality traits and goal orientation. *Journal of Applied Psychology*; 2 (42): 255-73.
17. Kharrazi K, Delgoshaee Y. (2010). Cognitive approach towards education and its impact on social responsibility of preschool children. *procedia social and behavioral sciences*; 5: 2174-7.
18. Rezaei Z, Moradi H, Baseri A. (2016). Comparison of antisocial behaviors of children in single and multi-child families. The First Comprehensive International Conference on Psychology, Educational Sciences and Social Sciences, Tehran, Kooshagster

پژوهش برای آگاهی والدین و دانش‌آموزان جهت ارتقای مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان تک‌فرزند و همچنین آزمون مدل پژوهش در بازه‌های سنی دیگر در خانواده‌های تک‌فرزند پیشنهاد می‌شود.

References

1. Hezaryan Q. (2016). Comparison of social skills of cultural children with children of non-cultural people in Lali city of Khuzestan in the academic year of 2005-2006. Master Thesis. Islamic Azad University. School of Psychology and Counseling. Rudehen unit.
2. Rechia HE, How N. (2017). Associations between social understanding, sibling relationship quality, and sibling, conflict strategies and outcomes. *Child Development*; 80(5): 1564-78.
3. Aboutorabi Kashani P. (2008). The effect of social skills training (daring) in increasing the daring and self-esteem of female students aged 9 to 11 in Tehran. Master Thesis of the Faculty of Psychology and Social Sciences. Islamic Azad University Tehran Branch.
4. Gresham FM, Elliott SN. (2015). *Social Skills Rating System Manual-Circle Pines, MN: American Guidance Service*.
5. Khodayarifard M, Parand A. (2012). *Stress and ways to deal with it*. Tehran: Institute of Printing and Publishing, University of Tehran.
6. Shabani S. (2017). The role of coping strategies with stress and mental stubbornness in the psychological well-being of students of Islamic Azad University, West Tehran Branch. Master Thesis in General Psychology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, West Tehran Branch.
7. Endler ND, Parker JDA. (1990) Multidimensional assessment of coping: A critical evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology*; 58(5):844-54.
8. Darban N. (2017). Investigating the Relationship between Attachment Styles and Social Skills in Female Students with Mental Retardation in Exceptional Schools in Bandar Abbas, Third Positive Psychology News Conference, Bandar Abbas, Islamic Azad University, Bandar Abbas Branch.

- Sciences, Yazd. Ethics and history of medicine; 5 (6): 81-95.
29. Shafi'I N. (2015). The effectiveness of mindfulness-based cognitive-therapeutic education on nurses' self-efficacy and stress management. Master Thesis in Clinical Psychology. Islamic Azad University, West Tehran Branch.
  30. Ismailzadeh L, Ghaderi Z. (2015). Comparison of coping styles with stress in single and non-single high school children in Shiraz. The Second International Conference on Psychology, Educational Sciences and Lifestyle, Mashhad, Torbat Heydariyeh University.
  31. Qeremzi K, Qaltash A, Ojienejad, AR. (2014). The Relationship between Moral Intelligence and Social Skills with Academic Performance of Nomadic High School Students in Shiraz. Journal of Educational Psychology; 5(3): 70-87.
- Conference Center in collaboration with the country's universities, 2016.
  19. Kline, RB. Principles and practice of structural equation modeling (4th Ed.). Guilford Publications.
  20. Inderbitzen HM, Garbin, CP. (1992). An investigation of the construct validity of the teenage inventory of social skills: a convergent multivariate approach. Psychological assessment; 4:452-9.
  21. Shiri I, Valipour M, Mazaheri, MA. (2013). Comparison of social skills and psychological problems in bullying, victimization and non-involvement students. Transformational Psychology: Iranian Psychologists; 10 (38): 201-10.
  22. Doran B. (2001). Investigating the Relationship between Computer Games and Adolescents' Social Skills, Tarbiat Modares University. Tehran.
  23. Ghorbani N. (2016). Comparison of bullying and social skills in adolescent and normal adolescent students aged 15-18 in Shiraz. Master Thesis in School Psychology. Faculty of Education and Psychology. Islamic Azad University, Marvdasht Branch.
  24. Aram N, Afshari Nia K. (2015). Comparison of emotional intelligence, attachment styles and social skills of male and female students of Azad University, Kermanshah Research Sciences Branch in the academic year of 1992-93. International Conference on Accounting, Management Auditing and Economics, Isfahan.
  25. Chang EM, Bidewell JW, Huntington AD, Daly J, & et al. (2007) A survey of role stress, coping a health in Australian and New Zealand hospital nurses. Int J Nurs Stud; 44(8): 1354-62.
  26. Lennick D, Kiel F. (2005). Moral intelligence: The key to enhancing business performance and leadership success, Wharton School Publishing, An imprint of Pearson Education.
  27. Arasteh H, Azizi SM, Jafary Rad A, Mohammadi Jozani, Z. (2010). Assessing the status of students' moral intelligence. Journal of Cultural Strategy; (10 and 11): 214-01.
  28. Bahrami MA, Asmi M, Fatehpanah A, Dehghani Tafti A, Ahmadi Tehrani G. (2012). Level of moral intelligence of faculty members and staff of Shahid Sadoughi University of Medical